

ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

อรณิข รุ่งธิพานนท์

ปัจจุบัน สภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศที่ปรับเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ได้นำมาซึ่งทั้งโอกาสและความท้าทายที่อาเซียนต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นโอกาสในการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น หรือการเผชิญกับภัยคุกคามที่มาในรูปแบบใหม่ อาทิ การก่ออาชญากรรมและการก่อการร้ายข้ามชาติ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนจึงได้เห็นชอบให้จัดตั้ง “ประชาคมอาเซียน” ภายในปี 2558 เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยมีการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงของอาเซียน ซึ่งเป็นหนึ่งในสามเสาความร่วมมือสำคัญของประชาคมอาเซียน (กรมาอาเซียน, 2550)

การเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนจะช่วยเสริมสร้างสันติภาพและความมีเสถียรภาพทางการเมืองของภูมิภาคอันถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาในด้านต่างๆ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อสร้างค่านิยมและแนวปฏิบัติร่วมกันของอาเซียนในด้านต่างๆ เสริมสร้างขีดความสามารถของอาเซียนในการเผชิญกับภัยคุกคามความมั่นคงทั้งในรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่ บนพื้นฐานของหลักการว่าด้วยความมั่นคงของมนุษย์ และให้ประชาคมอาเซียนมีปฏิสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและสร้างสรรค์กับประชาคมโลก โดยให้อาเซียนมีบทบาทนำในภูมิภาค

กระบวนการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีรากฐานมาจากการนำความร่วมมือและความตกลงของอาเซียนด้านการเมืองและความมั่นคงที่ได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว มาต่อยอดให้มีผลเป็นรูปธรรมและมีแบบแผนมากยิ่งขึ้น

สนธิสัญญาและความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงที่ผ่านมา ได้แก่

1. สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation : TAC) ปี 2519 ซึ่งกำหนดแนวทางการปฏิบัติในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคที่มุ่งเน้นการสร้างสันติภาพและความมั่นคง ความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความร่วมมือระหว่างกัน

2. สนธิสัญญาว่าด้วยภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพและความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality Declaration : ZOPFAN) เมื่อปี 2514 ซึ่งแสดงเจตนารมณ์ของประเทศสมาชิกที่จะทำให้ภูมิภาคนี้ปลอดจากการแทรกแซงจากภายนอก

3. สนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธ นิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty on the Southeast Asian Nuclear Weapon-Free Zone หรือ SEANWFZ) ปี 2537 ซึ่งห้ามมิให้ประเทศภาคีผลิต ครอบครอง

ขนย้าย หรือทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาค รวมทั้งได้ริเริ่มการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือ ด้านการเมือง และความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF) อันประกอบด้วยประเทศสมาชิกอาเซียน ประเทศคู่เจรจา และประเทศผู้สังเกตการณ์ของอาเซียน ซึ่ง ปัจจุบัน มีประเทศเข้าร่วม 26 ประเทศกับ 1 กลุ่มประเทศ เพื่อเป็นเวทีในการเสริมสร้างความไว้วางใจกันระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (กระทรวงการต่างประเทศ, 2554)

นอกจากการมีเสถียรภาพทางการเมืองของภูมิภาคแล้ว ผลลัพธ์ประการสำคัญที่จะเกิดขึ้นจากการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ก็คือ การที่ประเทศสมาชิกอาเซียนจะมีกลไกและเครื่องมือที่ครอบคลุม และมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งด้านการเมืองระหว่างรัฐสมาชิกด้วยกันเอง ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยสันติวิธี หรือปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งประเทศใดประเทศหนึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยลำพัง เช่น การก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด ปัญหาโจรสลัด และอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น

แผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political - Security Community Blueprint)

ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 ที่ อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี ในเดือนกุมภาพันธ์ 2552 ที่ประชุมผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้รับรองแผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ซึ่งกำหนดกรอบและกิจกรรมที่จะทำให้อาเซียนบรรลุเป้าหมายการเป็นประชาคมการเมืองและความมั่นคงที่เน้นความสำคัญของความปลอดภัยของประชาชนภายในปี 2558 โดยในปัจจุบัน ประเทศสมาชิกอาเซียนกำลังอยู่ในระหว่างการปฏิบัติตามแผนงานดังกล่าว (กรมอาเซียน, 2550) ทั้งนี้ แผนงานการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน อาเซียน มีเป้าหมาย 3 ประการ คือ

1. **การมีกฎเกณฑ์และค่านิยมร่วมกัน** ครอบคลุมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่จะร่วมกันทำเพื่อสร้างความเข้าใจในระบบสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างของประเทศสมาชิก ส่งเสริมพัฒนาการทางการเมืองไปในทิศทางเดียวกัน เช่น หลักการประชาธิปไตย การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม การต่อต้านทุจริต การส่งเสริมหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาล เป็นต้น

1.1 ความร่วมมือด้านการพัฒนาการทางการเมือง อาทิ

- ส่งเสริมความเข้าใจ การยอมรับระบอบการเมือง วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของสมาชิก
- อำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลโดยเสรี เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

- ส่งเสริมธรรมาภิบาล
- ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
- ป้องกันและปราบปรามการทุจริต

1.2 การสร้างและแบ่งปันกฎเกณฑ์ร่วม ส่งเสริมบรรทัดฐานแนวปฏิบัติที่ระดับภูมิภาค อาทิ

- ปรับกรอบสถาบันของอาเซียนให้เป็นไปตามกฎบัตรอาเซียน
- เสริมสร้างความร่วมมือภายใต้สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (TAC)

2. ส่งเสริมความสงบสุขและรับผิดชอบร่วมกัน ในการรักษาความมั่นคงสำหรับประชาชนที่ครอบคลุมในทุกด้าน ครอบคลุมความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในรูปแบบเดิม ซึ่งหมายถึงมาตรการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจและการระงับข้อพิพาทโดยสันติ เพื่อป้องกันสงครามและให้ประเทศสมาชิกอาเซียนอยู่ด้วยกันโดยสงบสุขและไม่มีความหวาดระแวง นอกจากนี้ ยังขยายความร่วมมือเพื่อต่อต้านภัยคุกคามรูปแบบใหม่ เช่น การต่อต้านการก่อการร้าย อาชญากรรมข้ามชาติ ยาเสพติด การค้ามนุษย์ ตลอดจนการเตรียมความพร้อมเพื่อป้องกันและจัดการภัยพิบัติและภัยธรรมชาติ

2.1 ป้องกันความขัดแย้งและสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ เพื่อลดความตึงเครียด อาทิ

- เสริมสร้างมาตรการการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ โดยแลกเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ทหารและกลาโหม แบ่งปันข้อมูลระหว่างสมาชิกในการส่งข้อมูลต่อทะเบียนอาวุธตามแบบของสหประชาชาติ
- ส่งเสริมความโปร่งใส และความเข้าใจในนโยบายกลาโหม โดยพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้า
- เสริมสร้างความร่วมมือด้านการป้องกันทางทหาร และความมั่นคงอาเซียน โดยพัฒนาโครงการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทหาร

2.2 แก้ไขความขัดแย้งและการระงับข้อพิพาทโดยสันติ เพื่อให้เกิดสันติภาพและความสงบสุขในภูมิภาค ระงับการใช้กำลัง อาทิ

- พัฒนารูปแบบการระงับข้อพิพาทโดยสันติเพิ่มเติม โดยจัดตั้งกลไกระงับข้อพิพาท
- เสริมสร้างกิจกรรมการค้นคว้าวิจัยเรื่องสันติภาพ การจัดการและการแก้ไขความขัดแย้ง
- ส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาคเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและเสถียรภาพ

2.3 สร้างสันติภาพหลังความขัดแย้ง เพื่อวางพื้นฐานการสมานฉันท์และสร้างความมั่นใจว่าจะไม่เกิดความรุนแรงในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ อาทิ การช่วยเหลือทางมนุษยธรรม

2.4 ตอบสนองภัยคุกคามทุกรูปแบบ ทั้งอาชญากรรมข้ามชาติและความท้าทายข้ามแดน อาทิ

- เสริมสร้างความร่วมมือการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ
 - 1) การให้สัตยาบันสนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือซึ่งกันละกัน เรื่องทางอาญาระหว่างประเทศ และการมุ่งยกระดับให้เป็นสนธิสัญญาอาเซียน

2) เสริมสร้างความยุติธรรมทางอาญาต่ออาชญากรค้ำมนุษย์

3) เสริมสร้างให้อาเซียนปราศจากยาเสพติด ภายใน 2558

4) ควบคุมการแพร่ขยายของอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์

- ให้สัตยาบันในการต่อต้านการก่อการร้ายโดยเร็ว

2.5 ความร่วมมือในการจัดการภัยพิบัติและการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน

2.6 การตอบสนองต่อประเด็นเร่งด่วน หรือสถานการณ์วิกฤตที่ส่งผลกระทบ

3. การมีพลวัตและปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก กำหนดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างบทบาทของอาเซียนในความร่วมมือระดับภูมิภาค เช่น กรอบ ASEAN+3 กับจีน ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งกับมิตรประเทศ และองค์การระหว่างประเทศ เช่น สหประชาชาติ เป็นต้น

3.1 ส่งเสริมอาเซียนให้เป็นศูนย์กลางในความร่วมมือระดับภูมิภาคและการสร้างประชาคม

3.2 ส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศภายนอก

3.3 เสริมสร้างความร่วมมือในประเด็นพหุภาคีที่เป็นความกังวลร่วมกัน (อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ, 2554 : 17-19)

ทั้งนี้ ความร่วมมือข้างต้นจะไม่กระทบต่อความเป็นอิสระของประเทศสมาชิกในการดำเนินนโยบายการต่างประเทศและความร่วมมือทางทหารกับประเทศนอกภูมิภาค และไม่นำไปสู่การสร้างพันธมิตรทางการทหาร

องค์กรสิทธิมนุษยชนอาเซียน

การประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 15 ปี 2552 ได้รับรองปฏิญญาจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งสะท้อนถึงเจตนารมณ์ตามข้อ 14 ของกฎบัตรอาเซียนที่ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาค สำหรับผู้แทนไทย คือ ดร. ศรีประภา เพชรเมธีศรี ได้ปฏิบัติหน้าที่ประธานคณะกรรมการฯ เป็นคนแรก

คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่จัดตั้งขึ้น เป็นองค์กรระหว่างรัฐบาลและเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างองค์กรอาเซียน โดยจะทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหลักในการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับองค์การระหว่างประเทศและภาคประชาสังคมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยและประชาชนอาเซียนโดยรวม นอกจากนี้ การมีกลไกทางด้านสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นทางการจะทำให้อาเซียนเป็นที่ยอมรับของนานาชาติมากขึ้น อันจะส่งผลทางอ้อมต่อความร่วมมือกับประเทศและองค์การระหว่างประเทศนอกอาเซียนในทุกๆ ด้าน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2552)

องค์กรเฉพาะสาขาภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนและหน่วยราชการไทยที่รับผิดชอบ

องค์กรเฉพาะสาขา	หน่วยราชการไทยที่รับผิดชอบ
1. การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส	กระทรวงการต่างประเทศ
2. คณะกรรมการเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คณะกรรมการบริหารเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	กระทรวงการต่างประเทศ
3. การประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียน การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส	กระทรวงกลาโหม
การประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านกฎหมาย การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส	สำนักงานอัยการสูงสุดและ กระทรวงยุติธรรม
5. การประชุมรัฐมนตรีอาเซียนด้านอาชญากรรมข้ามชาติ การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโส การประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสว่าด้วยเรื่องยาเสพติด การประชุมผอ.สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง กรมการกงสุล	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ/ สำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด/ สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง/ กระทรวงการต่างประเทศ
6. การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมือง และความมั่นคงในเอเชีย-แปซิฟิก	กระทรวงการต่างประเทศ

ที่มา : กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (2550). ประชาคมการเมืองและความมั่นคง [ข้อมูลออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/web/3020.php?sid=4051>. [15 มกราคม 2555].

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (2554). ASEAN Mini Book [ข้อมูลออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.mfa.go.th/asean/asean_web/media/aseanMiniBook.pdf. [14 มกราคม 2555].

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (ม.ป.ป.). องค์การเฉพาะสาขาภายใต้ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนและหน่วยราชการไทยที่รับผิดชอบ [ข้อมูลออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/internet/document/5780.pdf> [15 มกราคม 2555].

กระทรวงการต่างประเทศ (2552). สรุปผลการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 15 และการประชุมสุดยอดที่เกี่ยวข้อง 23-25 ตุลาคม 2552 ที่ อ. ชะอำ และ อ. หัวหิน [ข้อมูลออนไลน์]. สืบค้นจาก http://www.mfa.go.th/asean/Pointers_Intra%20Agency%20Briefing%20_1_.pdf [15 มกราคม 2555].

กระทรวงการต่างประเทศ. (2554). ประชาคมอาเซียน [ข้อมูลออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/asean/ASEAN%20Main.pdf> [14 มกราคม 2555].

อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, (2554). ประชาคมอาเซียน [ข้อมูลออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.secondary41.go.th/doc/Asian/prachakomAsian.PDF> [14 มกราคม 2555].